

Wereldwijd werken aan sociale zekerheid

campagnebrochure 2005

www.wereldburger.net

WERELDSOLIDARITEIT

SAMEN TEGEN SOCIAAL ONRECHT

799-5500000-05

Inhoudstafel

Samengevat	2
1. Informele economie: bron van onzekerheid voor de werkers	3
De kledingindustrie: voorbeeld van oprukkende informalisering en onzekerheid.	3
Informeel en onbeschermd, ook in België	3
Gemis aan zekerheid: een wereldwijde uitdaging.	4
Cijfers die spreken	4
Vrouwen staan op kop.....	4
2. Sociale zekerheid in België	6
Hoe het begon.....	6
Stijgende druk	7
Informele werkers vallen uit de boot	7
3. Hoe ligt de kwestie internationaal?	7
Verenigde Naties (VN)	7
Internationaal Muntfonds (IMF) en Wereldbank (WB)	7
Internationale Arbeidsorganisatie (IAO)	8
4. De campagne van Wereldsolidariteit	9
Visie van Wereldsolidariteit op wereldwijde sociale zekerheid	9
Acties voor sociale zekerheid in het Zuiden	9
Dominicaanse Republiek: Informele werkers in transportsector krijgen toegang tot sociale zekerheid ...	9
Zuid-Afrika: KAJ vormt een coalitie voor een basis sociale toelage.....	10
Ethiopië: Een alternatief pensioen voor de ouderen.....	11
Guatemala: Acties voor gezondheidszorg en inkomen.	12
Burkina Faso: Microkredieten en gezondheidsmutualiteiten.....	12
5. Wereldsolidariteit voert actie	13
Sociale bewegingen in het Zuiden steunen	13
Een politieke actie naar onze Belgische overheid	13
Hoe voeren we concreet actie?	14

Colofon

Dit is een uitgave van Wereldsolidariteit, jan. 2005

Haachtsesteenweg 579

1030 Schaarbeek – Brussel

Tel: 02/246 36 85 - Fax: 02/246 38 85

E-mail: wereldsolidariteit@wsm.be

Rekeningnummer.: 799-5500000-05

Websites: www.wereldburger.net, www.wereldsolidariteit.be

Samenstelling: Rita Vandeloo • Werkten mee: Jaklien Broekx, Greet Meulenaere en Tom Broeks

Foto's: Wereldsolidariteit en Wereldmediatheek • Opmaak: Gevaert Graphics

Wereldwijd werken aan SOCIALE zekerheid.

Dat is het doel van de campagne 2005 van Wereldsolidariteit.

De reden ligt voor de hand. Sociale zekerheid is van cruciaal belang. Het is een buffer tegen armoede. Opent de deur naar gezondheidszorg, garandeert een inkomen. Niet voor niets is het recht op sociale zekerheid een fundamenteel mensenrecht.

Toch is dit recht nog lang niet gerealiseerd. Slechts een fractie van de wereldbevolking is degelijk “sociaal verzekerd”. Ondanks verklaringen van prestigieuze organisaties zoals de Verenigde Naties om armoede weg te werken, honger te bannen, kindersterfte te verminderen... gaan we er op achteruit, zowel in het Noorden als in het Zuiden.

In het Noorden staan verworvenheden op de helling. Privatisering, besparing, aanpassingen zijn aan de orde van de dag. En een minderheid blijft nog steeds uitgesloten.

In het Zuiden is het gemis aan zekerheid scherp en massaal. Recht op sociale zekerheid is er een holle frase, een lege doos. Mensen die informeel werken – het gros van de bevolking – zijn verstoken van bescherming. Ze kunnen nergens op terugvallen als ze oud worden, kunnen zich niet laten verzorgen als ze ziek zijn, hebben geen enkel inkomen ingeval van werkloosheid, ziekte of zwangerschapsrust.

Sociale bewegingen in het Zuiden pakken deze uitdaging aan. Vakbonden, sociale organisaties en overheden zetten concrete stappen naar meer zekerheid. Ze ijveren voor betaalbare gezondheidszorg, zoeken creatieve oplossingen voor meer inkomenszekerheid.

Zij bewijzen dat opbouw van zekerheid mogelijk is. Stap voor stap, vanuit hún behoeften, op hún maat, volgens hún eigen patroon.

Wereldsolidariteit zet haar schouders onder deze initiatieven, steunt de partners in het Zuiden en spoort de Belgische overheid aan tot meer initiatief om die wereldwijde zekerheid te realiseren.

Wat wil Wereldsolidariteit in haar lentecampagne 2005 bereiken, waarom zo hameren op sociale zekerheid? Is het realistisch sociale zekerheid op wereldschaal te willen op een ogenblik dat de eigen sociale zekerheid zo onder druk staat?

Deze campagnebrochure vat samen waar het om gaat en wat Wereldsolidariteit hierin drijft.

1. Informele economie: bron van onzekerheid voor de werkers

Meer dan de helft van de wereldbevolking kent geen enkele vorm van sociale zekerheid. Vooral in het Zuiden is onzekerheid troef. **De reden daarvoor ligt voornamelijk in het soort werk dat mensen doen, namelijk in de informele economie.**

De meerderheid van de mensen in het Zuiden werkt “informeel”. Vaak voor eigen rekening, maar vaak ook voor een baas, in een klein atelier of bedrijf of als thuiswerker. Het gaat om een grote en verscheiden groep: straatverkopers, schoenpoetsers, kledingarbeiders, transporteurs, huispersoneel, straatvegers... Er is geen formeel werk en mensen zoeken voor zichzelf een broodwinning.

Het gaat om miljarden mensen: in zwart Afrika werkt 90 % informeel, in Latijns-Amerika gemiddeld 50 %. In Mexico-stad kan je met alle straatverkopers een rij vormen van 210 km. Over heel de wereld werken 211 miljoen kinderen “informeel”, buiten de wet. Het aantal thuiswerkers(ers) wordt wereldwijd geschat op 300 miljoen.¹

De werkvoorwaarden van informele werkers zijn schamel, de lonen ondermaats. 16 % van de werkers in de wereld verdient minder dan 1 dollar per dag.

De kledingindustrie: voorbeeld van oprukkende informalisering en onzekerheid.

De gulzig om zich heen grijpende **informalisering van de economie** komt scherp tot uiting in de kledingindustrie: in de vlijmscherpe concurrentiestrijd is informalisering een goed instrument om de kost te verlagen. De productie wordt steeds meer uitbesteed aan onderaannemers die het op hun beurt verder uitbesteden. Het uiteindelijke resultaat is een lange productieketting, een breed “netwerk” van informele productie met een grote verscheidenheid aan “statuten”. Het informele werk beperkt zich niet tot ateliers en thuiswerk maar is ingeplant in de formele bedrijven zelf. Die stellen - soms een meerderheid van de werknemers - te werk onder informele voorwaarden: geen of tijdelijke contracten, geen toepassing van arbeidswetgeving of toegang tot sociale uitkeringen...

Enkele voorbeelden van de “creativiteit” van kledingbedrijven.²

- *Het werk wordt uitbesteed aan een klein atelier en aan thuiswerkers die geen contract krijgen, zo goed als geen wettelijke bescherming genieten en zich niet mogen organiseren. Meestal verdienen de thuiswerkers een lager loon dan voor gelijkaardig werk in het bedrijf.*
- *De eigenaar van het bedrijf opent een nieuw bedrijf binnen het bestaande bedrijf en werft daarvoor nieuwe werknemers aan, meestal voor minder loon en minder gunstige voorwaarden als de werknemers in het bestaande bedrijf.*
- *In sommige bedrijven worden in de verschillende productielijnen werknemers ingezet die voor een andere of meerdere andere bazen werken. Zo worden werknemers ingezet voor de nachtploeg aan een lagere wedde dan de werknemers die voor de oorspronkelijke baas werken, zij mogen zich niet organiseren en vallen veelal niet onder de toepassing van de arbeidswetgeving.*

Informeel en onbeschermd ook in België

Niet enkel in het Zuiden breidt de informalisering zich uit. Ook in het Noorden, in eigen land bijvoorbeeld, is een aantal mensen informeel aan de slag. Denken we maar terug aan de campagne die Wereldsolidariteit voerde voor internationaal huispersoneel. In veel gevallen is huispersoneel informeel – zeg maar in het zwart – aan het werk onder penibele voorwaarden. Vreemdelingen die in ons land verblijven zonder wettig verblijf – de zogenaamde mensen zonder papieren – zijn om te overleven aangewezen op informeel werk vermits ze officieel niet mogen werken. Wie rondwandelt in de wijk Kuregem in Brussel-Zuid kan de informele economie met eigen ogen zien: de “informele” handelaars op de markt en in aanpalende straten, in kleine garages en carrosseriebedrijfjes langs het kanaal, in illegale textielateliers...

¹ Volgens HomeNet, een international network

² Women Working Worldwide subcontracting chain research (WWW 2003)

Mensen die informeel werken moeten lange dagen werken voor veel te weinig loon, hebben geen bescherming of verzekering als ze iets tegenkomen: zwangerschap, ziekte, werkloosheid, arbeidsongeval, ...

Gemis aan zekerheid: een wereldwijde uitdaging

Het gemis aan enige vorm van zekerheid is één van de grote uitdagingen van vandaag. De Internationale Arbeidsorganisatie - kortweg IAO beschrijft sociale zekerheid als volgt:

“Sociale zekerheid is de bescherming die een samenleving biedt aan individuen en gezinnen om hen de toegang te verzekeren tot gezondheidszorg en een inkomen te garanderen, in het bijzonder in geval van ouderdom, werkloosheid, ziekte en invaliditeit, werkongeval, bevallingsverlof, verlies van de kostwinner.”³

Sociale zekerheid is een fundamenteel mensenrecht en wordt als dusdanig erkend door de Verenigde Naties. Toch kan maar een kleine minderheid van de mensen ervan genieten.

Voorals mensen die informeel werken zijn verstoken van bescherming. Ze kunnen nergens op terugvallen als ze oud worden, kunnen zich geen gezondheidszorg permitteren, hebben geen enkel inkomen als ze zonder werk vallen of als ze moeten rusten na een bevalling. Daarnaast zijn veel mensen onvoldoende verzekerd. Ze ontberen noodzakelijke elementen van bescherming – een goede gezondheidszorg bijvoorbeeld – of de bescherming die ze genieten is onvoldoende, te laag. Sommigen droegen af voor een pensioen, maar vangen achter het net omdat hun patroon de bijdragen niet aan het betreffende fonds doorstortte.

De uitbreiding van de informele economie is oorzaak nummer één van de verminderde bescherming. Zelfs in landen met een economische groei stijgt het aantal mensen – vooral vrouwen – die meer in onzeker en

minder beschermd werk terecht komen, zoals tijdelijk werk, zelfstandig werk, ...

Cijfers die spreken⁴

- Wereldwijd is slechts 1 persoon op 5 voldoende sociaal verzekerd.
- Meer dan de helft van de wereldbevolking heeft geen enkele vorm van sociale zekerheid.
- In Sub-Sahara Afrika en Zuidoost-Azië heeft naar schatting slechts 5 tot 10 % van de werkende bevolking enige vorm van sociale zekerheid.
- In West-Afrika loopt een vrouw 1 kans op 12 om te sterven in het kraambed. In Europa is dat 1 op 2400⁵.
- In Burkina Faso sterft 1 kind op 5 voor het vijfde levensjaar.
- In gemiddelde – inkomens landen is globaal 20 tot 60 % van de bevolking gedekt door sociale zekerheid.
- In de meest geïndustrialiseerde landen is de dekking zo goed als 100 %, hoewel de toenemende informalisering van de economie leidt tot lagere percentages, vooral in landen in economische verandering.
- Europa besteedt veruit het meest aan sociale zekerheid, namelijk 25 % van het BNP, gevolgd door Noord-Amerika met 16.6 %. Afrika sluit de rij met amper 4.3 % van haar BNP.
- De uitbreiding van HIV/AIDS bedreigt de financiële leefbaarheid van sociale zekerheidssystemen in veel ontwikkelingslanden.
- In ontwikkelingslanden is gebrek aan sociale zekerheid sterk geconcentreerd in de informele economie die vooral vrouwen tewerkstelt.

Vrouwen staan op kop...

Vrouwen hebben het doorgaans nog moeilijker dan mannen om waardig werk te vinden, bovendien zorgen zij binnen het gezin voor de kinderen, de ouderen, de zieken.

Ze besteden minstens twee keer zoveel tijd aan onbetaald werk als mannen.

³ Definitie van de IAO – Facts on Social Security

⁴ IAO – Facts on Social Security

⁵ UNFPA - bevolkingsrapport VN - 15 sept. 2004

Meer nog dan mannen werken ze informeel en zijn totaal onbeschermd. Enkele uitschieters: in Benin werkt 97 % van de vrouwen informeel, in Tsjad 95 %, in Guinea 85 %. ⁶

Ze werken in de landbouw, als thuiswerker, huismeid, als kleine zelfstandige, doen onbetaald familiaal werk en werken in kleine illegale ateliers.

Het gemis aan gezondheidszorgen heeft vaak fatale gevolgen voor zwangere vrouwen.

In Burkina werkt de overgrote meerderheid van de vrouwen informeel. De gezondheidssituatie van zwangere vrouwen is zeer slecht. Tijdens de zwangerschap maken de vrouwen op het platteland nauwelijks gebruik van prenatale zorg. Vaak uit onwetendheid of vanwege sociaal-economische problemen. Daarnaast gaat het zware werk op het land en in de huishouding voor de meeste zwangere vrouwen gewoon door tot de weeën beginnen. Daar komt nog eens bij dat veel zwangere vrouwen ondervoed zijn. Het resultaat is dat zuigelingen op grote schaal worden geboren met ondergewicht en/of met een zwakke lichamelijke gesteldheid, waardoor ze zeer gevoelig zijn voor infecties. Ook miskramen en voortijdige bevallingen komen veel voor. Eén op elke tien baby's sterft in het eerste levensjaar.

Bij slechts 31% van alle bevallingen is een vroedvrouw of arts aanwezig. Bevallingen vinden meestal thuis, in de hut, plaats onder zeer onhygiënische omstandigheden. Door de gebrekkige gezondheids-toestand, -zorg en hygiëne overlijden veel vrouwen in het kraambed, zo'n 10 per 1000 geboorten.

Vrouwen verdienen op wereldvlak gemiddeld 2/3de van wat mannen verdienen.

Dat heeft kwalijke gevolgen voor hun sociale zekerheid als ze daar al toegang toe hebben, want die is meestal gebonden aan het inkomen.

Sociale zekerheidssystemen zijn ook dikwijls vanuit het verleden gebaseerd op het principe van de "mannelijke

kostwinnaar". Dat beantwoordt helemaal niet meer aan de realiteit van vandaag waarin het werk van vrouwen een enorme vlucht genomen heeft en zij veelal instaan voor het overleven van het gezin. Bovendien hebben vrouwen, als het op gezondheidszorg aankomt, specifieke noden.

Wanpraktijken ten opzichte van vrouwen zijn schering en inslag. In de kledingindustrie in de Filippijnen worden vrouwen onderworpen aan een zwangerschapstest om toekomstige moeders niet te moeten aanwerven⁷. In China worden zwangere vrouwen in de schoenindustrie ontslagen om de betalingen van uitkeringen te ontlopen.⁸ Ook in Indonesië worden vrouwen in tijdelijke contracten tewerkgesteld om uitkeringen bij bevallingen niet te moeten betalen.⁹ Vandaar het enorme aantal vrouwen die thuiswerken voor de kledingindustrie. Zonder contract, zonder aanspraak op enige tegemoetkoming op verzekering.

Het besef groeit bij overheden en internationale organisaties zoals de IAO dat dringend moet gewerkt worden aan "gender gelijkheid". Niet alleen moeten mannen en vrouwen een zelfde behandeling krijgen in dezelfde situatie, er moet vooral voor gezorgd worden dat de resultaten voor vrouwen gelijk zijn.

Waardig werk, een leefbaar loon, sociale bescherming.. het is voor mannen en vrouwen even noodzakelijk. Willen we dat ook vrouwen ervan genieten, dan zijn extra maatregelen, een extra-aanpak nodig. Dat kan door het opzetten van specifieke projecten met en voor vrouwen. Enkele voorbeelden: het opzetten van systemen waarbij vrouwen voordelig kunnen lenen en sparen, de organisatie van marktvrouwen in Ivoorkust om betere voorwaarden op de markt af te dwingen en meer inkomenszekerheid te garanderen, een micro-project van granen, groenten en fruit in Senegal om samen te produceren en voor een inkomen te zorgen, het betrekken van vrouwen in het beheer van projecten.

6 IAO – Facts on Women at Work

7 Women Working Worldwide research reports september 2003

8 Litzan Footwear Factory, Guangdong - Kernaghan, 2000.54

9 ICFTU rapport 2003.6

2. Sociale zekerheid in België

Hoe het begon...

Het sociaal zekerheidssysteem van ons land geldt als één van de beste van de wereld. Het biedt een vrij goede bescherming voor de meeste werknemers.

Ooit was dat anders. Vóór de industriële revolutie - in de tweede helft van de 19de eeuw - werd armoede bestreden met aalmoezen en door kerkelijke en particuliere armenzorg. De opkomst van het werk in de fabrieken en de mijnen bracht een aantal problemen en risico's mee. De sociale zekerheid kwam er **stap per stap en niet zonder slag of stoot**.

Aanvankelijk namen arbeiders zelf initiatief om zich te verzekeren tegen de nieuwe sociale risico's van de industriële revolutie, zoals ziekte en arbeidsongeschiktheid, werkloosheid. Onder impuls van de opkomende arbeidersbeweging werden deze vrijwillige onderlinge verzekeringskassen omgevormd tot mutualiteiten. Tevens werden door arbeiders, alsook ook door christelijk geïnspireerde werkgevers, kinderbijslagkassen opgericht. Van overheidsbijdragen is dan nog geen sprake. Pas met de crisis en de stakingen van 1886 wordt duidelijk dat overheidsinterventie geboden was. Vanaf 1891 gaat de overheid de mutualiteiten subsidiëren. Door het samenvoegen van plaatselijke mutualiteiten ontstonden de zogeheten landsbonden. Toch bleef dit een vrijwillige verzekering. De eerste verplichte verzekering voor arbeiders - tegen arbeidsongevallen - ontstond pas in 1903.

Vóór de tweede wereldoorlog breidde de verplichte verzekeringen fors uit: rust- en overlevingspensioenen, beroepsziekten, gezinsbijslagen betaald verlof. De "sociale risico's" - ziekte, invaliditeit en werkloosheid - bleven in de gesubsidieerde privé-sfeer van mutualiteiten en syndicaten.

In 1944 kwam er een sociaal pact met ingrijpende vernieuwingen. Alle sociale verzekeringen, inclusief de werkloosheidsverzekering en de ziekte- en invaliditeitsverzekering, werden verplicht voor alle werknemers. De Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid - de huidige Rijksdienst voor Sociale Zekerheid - werd opgericht als centraal orgaan om de bijdragen te innen. De sociale zekerheid werd paritair - door werknemers en werkgevers samen - beheerd. De uitkeringen gingen omhoog. Pas in latere jaren werden verzekeringen tegen ouderdom (1956) en voor geneeskundige verzorging verplicht (1964).¹⁰

Stijgende druk

Onze zo gekoesterde sociale zekerheid staat echter onder stijgende druk.

Groeiende werkloosheid, vergrijzing van de bevolking, toenemende uitgaven, verminderde activiteitsgraad... zorgen er al van in de jaren negentig voor dat de toekomst van de sociale zekerheid één van de meest prominente thema's is in de Belgische politiek.

Het is duidelijk dat de gewijzigde maatschappelijke situatie gevolgen heeft voor de sociale zekerheid. De arbeidersbeweging heeft er vandaag de handen mee vol om de zekerheid te blijven verdedigen en garanderen.

Informele werkers vallen uit de boot

Ondanks de quasi 100 % dekking van werknemers in ons land, vangen nog een aantal mensen achter het net. Mensen die informeel werken, zonder contract en buiten de wet, hebben geen recht op sociale zekerheid. Over hoeveel mensen het gaat is moeilijk te zeggen, vermits ze nergens geregistreerd zijn.

Wat we wel weten is dat een toenemende groep "mensen zonder papieren" zich in deze situatie bevinden. Het gaat om afgewezen asielzoekers, vreemdelingen die illegaal het land inkwamen, migranten wier vergunning verstrekken is... telkens mensen zonder wettig verblijf en zonder arbeidsvergunning die op informeel werk aangewezen zijn om te overleven.

Voor hen is er een Koninklijk Besluit dat voorziet in "dringende medische hulp". In praktijk vinden veel mensen zonder papieren niet de weg naar deze hulp. Ze kennen hun rechten niet of durven niet naar een dokter of ziekenhuis, uit vrees het land te worden uitgezet.

Getuige hiervan Chantal uit Congo:

"Toen ik wist dat ik zwanger was durfde ik niks doen. Ik durfde geen abortus vragen, want dat ging geld kosten, en ik durfde ook niet naar het ziekenhuis voor consultatie. Heel die tijd ben ik thuis gebleven. Doordat ik al een kind had wist ik min of meer waar ik op moest letten. Soms probeerde ik speciale vitaminen te kopen voor zwangere vrouwen. Pas in mijn negende maand kwam ik te weten, via Artsen zonder Grenzen, dat ik toch naar een ziekenhuis kon!"

¹⁰ NRC Handelsblad - Encyclopedie

3. Hoe ligt de kwestie internationaal?

De houding van internationale instellingen is verschillend. We beperken ons hier tot de Verenigde Naties en haar organisaties.

Verenigde Naties (VN)

De Verenigde Naties zelf beschouwen sociale zekerheid als een fundamenteel mensenrecht. Het is opgenomen in het verdrag van de economische, sociale en culturele rechten. In praktijk blijft het eerder bij verklaringen en voornemens en is er weinig initiatief om dit recht effectief te realiseren. Sinds vijftien jaar publiceert het UNDP (het ontwikkelingsprogramma van de VN) jaarlijks een rapport over de menselijke ontwikkeling. In 1995 was er de sociale VN top in Kopenhagen. En in 2000 was er in New York een algemene vergadering waar alle 189 lidstaten zich schaarden achter de **millenniumdoelstellingen**. Met deze doelstellingen wil de VN tegen 2015 armoede en honger bestrijden en onderwijs, gezondheidszorg, de status van de vrouwen en het milieu verbeteren. De millenniumdoelstellingen kunnen een nuttig instrument zijn naar meer ontwikkeling. Toch vinden we er geen structurele maatregelen in om de oorzaken van ongelijkheid en onderontwik-

keling aan te pakken. Nergens wordt gesproken van verzekerde toegang tot gezondheidszorgen, van inkomensgarantie of van enige vorm van sociale zekerheid, van duurzame oplossingen.

Nochtans is het duidelijk dat het bestrijden van armoede, honger en onderontwikkeling maar zal lukken als er een basis sociale zekerheid komt voor iedereen.

Internationaal Muntfonds (IMF) en Wereldbank (WB)

Hier horen we een ander geluid¹¹. Deze zusterorganisaties zijn opgericht in de schoot van de Verenigde Naties in 1944 in Bretton Woods¹².

Beide organisaties stellen zich tot doel de levensstandaard in alle aangesloten landen te verhogen. Het Muntfonds doet dat door te werken aan de financiële stabiliteit op internationaal vlak. De Wereldbank werkt vooral aan de economische ontwikkeling en de bestrijding van de armoede.

De wijze waarop dit gebeurt wordt door sociale bewegingen wereldwijd zwaar onder vuur genomen. Het beleid van het Muntfonds en de Wereldbank is in de feiten gericht op economische groei en op het behoud van de bestaande internationale markt.

¹¹ Het sociaal beleid van de internationale organisaties - Armoedebestrijding en sociale bescherming. En gezondheid? - Francine Mestrum - LCM 8-9 oktober 2004.

¹² vandaar dat ze ook "de instellingen van Bretton Woods" genoemd worden.

Voor arme landen heeft dat verregaande gevolgen. Om een lening of vermindering van buitenlandse schuld te bekomen moeten de landen zelf besparingsmaatregelen nemen. Ze moeten dat doen volgens de richtlijnen van zogenaamde PRSP's "*poverty reduction strategy papers*": een handleiding met strategieën om armoede te bestrijden. In praktijk komt het erop neer dat landen gedwongen worden te besparen in sociale sectoren, zoals gezondheidszorg en onderwijs en dat ze aangezet worden om te privatiseren en hun economie te liberaliseren. Met andere woorden: arme landen die langs deze weg financiële hulp zoeken worden in een wurggreep gehouden en zo goed als verplicht een asociaal beleid te voeren. Met massale afdankingen en achteruitgang van sociale voorzieningen tot gevolg. Sociale zekerheid komt niet voor in de programma's van het Muntfonds en de Wereldbank. Deze zou volgens hen te duur zijn en enkel ten goede komen aan de "bevoorrechte" werknemers van de moderne sectoren. Het zou de goede werking van de markt ondergraven.

Internationale Arbeidsorganisatie (IAO)

Deze tripartite organisatie van overheid, werkgevers en werknemers lanceerde in 2003 een campagne voor "sociale zekerheid en bescherming voor allen". IAO ziet sociale zekerheid uitdrukkelijk als een fundamenteel mensenrecht waar momenteel te weinig mensen gebruik van kunnen maken.

Sociale zekerheid is voor de IAO een universele uitdaging in een geglobaliseerde wereld. Er zijn veel goede redenen om sociale zekerheid te promoten volgens de IAO. Degelijke sociale zekerheid heeft een enorme impact op alle niveaus van de samenleving: de voordelen voor de werknemers en hun gezinnen zijn duidelijk: het verschaft toegang tot gezondheidszorgen en beschermt tegen inkomensverlies. Maar ook werkgevers en bedrijven doen – aldus de IAO – hun voordeel: het mag dan al een financiële kost zijn, het is meteen ook een investering in stabiele sociale relaties en een investering in het "menselijk kapitaal". Met de internationale campagne wil de IAO initiatieven in landen ondersteunen. Dat gebeurt vanuit een breed overleg met de betrokken partners en andere organisaties. Concreet is er het STEP – programma dat staat voor "*stratégies et techniques contre l'exclusion sociale et la pauvreté*". In 40 landen zijn er concrete projecten, opgestart en bepaald vanuit de lokale behoeften en vanuit de lokale partners. België en ook een aantal partners van Wereldsolidariteit zijn hierin sterk betrokken.

4. De campagne van Wereldsolidariteit

Werknemers hebben het wereldwijd hard te verduren: de economie wordt alsmaar “informeler” en de onzekerheid neemt toe. Op veel plaatsen bestaat er geen sociale zekerheid en waar er al iets is komen verworvenheden onder druk. Bovendien is, met uitzondering van de IAO, de internationale politiek alles behalve gericht op een verbeterde bescherming van de werknemers.

De actie van de campagne 2005 ligt dan ook voor de hand: meer sociale zekerheid wereldwijd. Dat is het doel. Omdat sociale zekerheid van cruciaal belang is en een groeiende groep mensen ervan verstoken is.

Visie van Wereldsolidariteit op wereldwijde sociale zekerheid

Wereldsolidariteit ziet sociale zekerheid als een sleutel voor ontwikkeling op duurzame en structurele wijze. Hoe die sociale zekerheid er moet uitzien in de verschillende landen hangt af van wat lokaal prioritair nodig is, wat mogelijk is en wat de betrokkenen – overheid, vakbonden, sociale organisaties – samen willen en kunnen opzetten.

Het is duidelijk dat sociale zekerheid erg divers ingevuld wordt. In geen geval is het de bedoeling om de sociale zekerheid zoals wij die hier kennen simpelweg te kopiëren naar andere landen.

Uitbouw van sociale zekerheid is een proces, dat stap voor stap gaat. Zo is het ook bij ons gebeurd.

In het Zuiden werken onze partners op verschillende manieren, maar uiteraard wel volgens vaste **principes**:

- Elke actie spitst zich toe op het **versterken van de solidariteit**, van het menselijk sociaal kapitaal. Dat is de beste manier om sociale uitsluiting te bestrijden.
- In de meeste ontwikkelingslanden is quasi 9 op 10 mensen uitgesloten van sociale zekerheid. Acties voor meer zekerheid moeten in de eerste plaats **de meest kwetsbare groepen**, met name de informele werkers, ten goede komen.
- Sociale zekerheid is een **collectieve verantwoordelijkheid** van de publieke overheid en van

de samenleving in haar geheel. Een duurzame en degelijke sociale zekerheid voor informele werkers kan maar op voorwaarde dat het ingebouwd is in een nationale politiek en er een goed samenspel is tussen de gemeenschap – sociale bewegingen, vakbonden en niet-gouvernementele organisaties – en de staat.

Acties voor sociale zekerheid in het Zuiden

Uit de brede waaier van acties van partners lichten we enkele concrete initiatieven toe.

Dominicaanse Republiek: Informele werkers in transportsector krijgen toegang tot sociale zekerheid

In de Dominicaanse Republiek leeft zowat één vierde van de bevolking onder de armoedegrens. Het meest kwetsbaar zijn mensen die informeel werken zowel in de steden als op het platteland. Ze hebben een laag inkomen en geen toegang tot sociale voorzieningen. Hun aantal wordt officieel geschat op een goede helft van de werknemers.

De traditionele sectoren die in het verleden voor veel werk zorgden, gaan er op achteruit. Dat heeft onder meer te maken met privatiseringen, zoals in de sector van de suiker. Het toerisme en de vrijhandelszones hebben nieuwe jobs opgeleverd, maar lang niet genoeg om de werkloosheid op te vangen.

De regering voerde sinds de jaren 90 economische hervormingen door onder impuls van de internationale financiële instellingen. De al zo beperkte middelen voor onderwijs en gezondheid werden verder afgekald. Het effect laat zich raden: publieke voorzieningen voor onderwijs en gezondheid werden schaars en van mindere kwaliteit.

In het licht van deze problemen zette de overheid in 2001 een hervorming op met een nieuwe wet op Sociale Zekerheid. Die wet moet zorgen voor een betere bescherming van de bevolking. De wet zal stapsgewijs worden toegepast en voorziet in verschillende systemen van bijdragen en subsidies.

In principe geldt de wet enkel voor wie formeel werkt.

En hier knelt uiteraard het schoentje gezien de meerderheid van de bevolking dus uitgesloten blijft. Daarom besloot de CASC, de vakbondspartner van Wereldsolidariteit, om met de overheid te onderhandelen om een systeem te ontwikkelen dat de nieuwe wet open stelt voor informele werkers. Er loopt een project voor de informele werkers in de sector van transport en er leven ideeën voor gelijkaardige initiatieven voor werknemers in de ambulante verkoop en de landbouw.

Een heel concreet voorbeeld daarvan is de transportsector.

Er werken om en bij de 217.500 personen in deze sector. Ze doen dat als zelfstandige of in kleine bedrijfjes, meestal informeel, zonder enige zekerheid.

De CASC slaagde erin met de overheid een akkoord af te sluiten om de werknemers van deze sector op te nemen in de Sociale Zekerheidswet.

Er werd een speciale procedure afgesproken om de werknemers in te delen in verschillende categorieën waaraan de bijdragen gekoppeld worden. De indeling gaat van eigenaar van een taxi, taxibestuurders van minder of meer dan 6 personen, motobestuurder, mecaniciens...

De werknemers bepalen hun categorie en betalen de daaraan corresponderende bijdrage voor de sociale zekerheid. Het betalen van de bijdrage verzekert hen voor ziekte (gezondheidszorg en inkomensverlies), pensioen, invaliditeit en arbeidsongevallen.

De inning van de bijdrage en de administratie gebeurt door AMUSSOL – een mutualiteit van de CASC. AMUSSOL bouwt een eigen dienstverlening uit voor alle aangesloten werknemers, informele en formele: spaar- en kredietmogelijkheden, apotheken, begrafenissen, wettelijke bijstand, ongevallenverzekering, verzekering van passagiers...

Het project voor de transporteurs zit nog in haar startfase en kent nu al een enorm succes. Meer dan 2.000 transporteurs traden toe.

Zuid-Afrika: KAJ vormt een coalitie voor een basis sociale toelage

In Zuid-Afrika lanceerde de KAJ een campagne voor een "sociale toelage voor iedereen".

Dat initiatief kwam er vanuit acties rond tijdelijke arbeid. Door de massale bezuinigingen raakten veel interim-arbeiders hun werk kwijt.

Brown Motsau, de nationale voorzitter van KAJ legt uit: *"We startten in 1999 met een campagne om meer te weten te komen over de oorzaken van de bezuinigingen. Op ons congres van 2000 was de meerderheid van de jongeren binnen de KAJ werkloos. Er was nood aan een grondige structurele wijziging van de economie. Daarom gingen we op zoek naar alternatieven. In het kader van de acties rond interim-arbeid kwamen we in die periode tot een uitwisseling met Duitsland. Daar maakten we kennis met het begrip "social grant – sociale toelage". Eens terug in Zuid-Afrika bespraken we dit met andere organisaties en rekenden we alles uit met de hulp van economen. We startten de campagne 'sociale toelagen voor iedereen' en richtten samen met vakbonden, vrouwen- en jongerenorganisaties, en andere sociale bewegingen de **coalitie voor een basis sociale toelage** op. De campagne formuleerde eveneens alternatieven voor meer jobs. Met die coalitie slaagden we erin om druk te zetten op de overheid. De KAJ is sinds de start van de coalitie één van de voortrekkers in de campagne, ook nu nog zitten we als enige jongerenbeweging in de stuurgroep van de campagne. We werkten in de campagne veel met directe getuigenissen, zoals die van een HIV-patiënt die besloot te stoppen met het innemen van zijn medicatie omdat hij zich geen eten kon veroorloven, en medicijnen op een lege maag gaat niet. Beetje bij*

beetje lukte het ons om ook parlementsleden warm te maken voor onze acties zodat ze onze voorstellen steunden in het parlement. Op de wereldtop over ontwikkeling in Johannesburg (2002) werden er massale acties en manifestaties gehouden voor de invoering van de sociale toelage. Het kabinet raakte verdeeld over het onderwerp, en bij de verkiezingen van 2003 waren er 3 politieke partijen die de sociale toelage hadden opgenomen in hun programma. Ook het nieuwe kabinet nam het voorstel op en stelt voorop dat tegen 2015 iedereen moet beschikken over zulke sociale toelage. Door druk op de overheid te zetten proberen we nu dat proces wat te versnellen...”

Ethiopië: Een alternatief “pensioen” voor de ouderen

HUNDEE, letterlijk “wortels”, is een partner van Wereldsolidariteit in **Ethiopië** met een eigen “bejaardenzorg”.

Ethiopië is een agrarisch land. 87 % van de 70 miljoen inwoners leeft van de landbouw. Traditioneel leven grote families samen op het stuk land dat ze bebouwen en waarvan ze leven. Ouderen werden op een spontane manier opgenomen en verzorgd in hun familie. Die traditie kwam langzaamaan onder druk. Door de bevolkingsgroei werden de perceeltjes land steeds kleiner. De opbrengst en het inkomen daalden zozeer dat het alsmear moeilijker wordt om de ganse familie van de opbrengst te laten leven. Vooral de ouderen lijden daaronder. Sommige gaan weg en worden dakloos, slapen in kerkportalen, anderen blijven maar er zijn veel problemen. Ze zijn ziek en kunnen zich niet laten verzorgen, hebben geen eigen inkomen en zien zichzelf als last voor het gezin.

Hundee zette in verschillende streken en dorpen “graanbanken” op. Die banken hebben een grote economische betekenis voor de ganse bevolking en zorgen meteen voor een “alternatief pensioen” voor de ouderen.

Zegeye Asfaw, de hoofdverantwoordelijke, vertelt: *“Boeren waren vroeger verplicht al hun graan tegelijk na de oogst te verkopen. Ze stonden op dat ogenblik voor grote kosten: meststoffen, taksen, sociale verplichtingen zoals bruiloften ... en ze hadden dringend*

geld nodig. Door dat grote aanbod op de markt zonk de prijs tot een minimum. De opbrengst was daardoor eerder mager en zeker niet genoeg om het hele jaar mee door te komen.

Graanbanken brachten daar verandering in. In de opslagplaatsen kan voortaan graan apart bewaard worden en hoeft niet alles meteen verkocht te worden. Boeren kunnen nu wachten tot er een betere prijs geboden wordt.

Graanbanken zijn dus een belangrijke garantie – zeg maar zekerheid – voor inkomen het jaar door. Maar ze zijn veel meer dan dat. Rondom de banken bestaan tal van andere initiatieven, allen in handen van de boeren zelf. De graanbank is als het ware een platform voor gemeenschapsofbouw: onderwijs en vorming, gezondheidszorg...en ook acties voor de ouderen. Verschillende acties naargelang de situatie van de bejaarden: Ouderen die echt aan de grond zitten krijgen een toelage vanuit een fonds dat gevoed wordt vanuit de winsten van de graanbank.

Ouderen die nog in beter doen zijn en ook fysiek nog bekwaam, krijgen van de gemeenschap een kalf. Als dat kalf een koe wordt en zelf kalft dan is de opbrengst voor de oudere. Hij mag de melk en melkproducten houden en verkopen. Is het jong een vrouwelijk kalf dan wordt dat aan een volgende oudere gegeven, is het een jonge stier, dan mag de oudere die voor zichzelf houden. Stieren zijn erg in trek omdat ze op het land worden ingezet. De oudere kan zijn stier verhuren aan de boer. In elk geval geeft het “kalfproject” de ouderen een gegarandeerd inkomen én bovenop een stuk waardigheid. Want met zijn inkomen kan hij opnieuw bijdragen in de familie.

Een kalf geven aan een oudere bestond al eerder in onze traditie. Via de graanbanken hebben we er een “structureel kalfproject” van gemaakt.

Daarnaast bouwt de gemeenschap huisjes voor dakloze ouderen, zamelt geld in voor de behandeling van cataract, een veel voorkomende oogaandoening bij ouderen bij ons.”

Guatemala: Acties voor gezondheidszorg en inkomen

Guatemala is één van de armste landen met 60 % van de bevolking onder de armoedegrens. De meerderheid van de bevolking – 66 % van de mannen en 73 % van de vrouwen – werkt informeel. Sociale zekerheid is haast onbestaande.

20 % van de bevolking van Guatemala heeft geen toegang tot gezondheidszorg. De algemene gezondheidstoestand is slecht door infectieziektes en slechte voeding, het sterftecijfer ligt hoog voor de regio.

De CGTC, de vakbondspartner van Wereldsolidariteit, is een brede sociale beweging. De bond richt zich niet uitsluitend tot loontrekkenden. Ze organiseert ook kleine boeren, gepensioneerden, vrouwen, jongeren en informele werkers. De acties voor meer zekerheid spitsen zich toe op gezondheid en inkomen.

In 2001 is CGTC gestart met een mutualistische dienstverlening. Wie lid is van de mutualiteit krijgt goedkope geneesmiddelen en medische consultaties voor gans de familie. Er zijn 3 apotheken en consultatiebureaus. CGTC heeft een potentiële doelgroep van 10.000 gezinnen in de hoofdstad alleen al.

Op het vlak van inkomen heeft CGTC een krediet-coöperatie die kleine goedkope leningen geeft aan straatverkopers om een voorraad verkoopspartikelen te kunnen aanleggen voor bepaalde piekperiodes. Bij de banken kunnen straatverkopers namelijk niet terecht. Het te ontleen bedrag is te klein, de verkoper kan geen waarborgen geven en heeft geen wettelijk statuut. Bij privé-geldschietters wordt tot 20 % intrest aangerekend.

CGTC leent kleine bedragen aan 2 % per maand. Dat biedt mogelijkheid aan informele werkers om hun inkomen enigszins veilig te stellen.

Burkina Faso: Microkredieten en gezondheidsmutualiteiten

In Burkina Faso, in West – Afrika organiseert onze partner WATINOMA microkredieten en gezondheidszorg.

Wat dat voor mensen concreet betekent vertelt **Augustine Kombamtanga**: “Ik ben een alleenstaande moeder en woon met mijn kind bij mijn ouders. Jarenlang wist ik

niet van welk hout pijlen te maken. Ik geraakte diep in de put. Toen hoorde ik toevallig iets over microkredieten. Ik heb mijn kans gewaagd en deed een aanvraag. De lening werd toegestaan en met het geld kocht ik een weefgetouw, draad en verf. Daarmee kon ik aan de slag. Ik weef nu stoffen in kleuren die ik zelf maak. Mijn producten verkoop ik in Kaya en maak ik op bestelling voor mensen uit Ouaga. De zaken gaan prima. Dat laat mij toe mijn lening terug te betalen en beter in mijn levensonderhoud te voorzien.

Sinds ik lid ben van de vrouwenvereniging en de gezondheidsmutualiteit is mijn leven totaal veranderd. Ik heb veel meer zelfvertrouwen gekregen en zie de toekomst positief tegemoet. Ik ben blij en ook een beetje trots dat ik in één keer mijn bijdragen voor het hele jaar heb kunnen betalen. Onlangs kreeg mijn kind een aanval van malaria. Dankzij de mutualiteit kon ik het de nodige geneesmiddelen geven die ik anders nooit had kunnen betalen. Ik vind die mutualiteit een goede zaak. De vrouwen van onze vereniging organiseren allerlei activiteiten om de kas van de mutualiteit te spijzen. We hebben samen een aantal geiten gekocht en bewerken het veld. We werken met een beurtrol en elke vrouw draagt haar steentje bij. De opbrengst gaat naar de mutualiteit. De sfeer onder de vrouwen is prima en de solidariteit groot. Ik zie het leven opnieuw zitten.”

5. Wereldsolidariteit voert actie

Wat kunnen wij, vanuit onze organisatie doen om meer sociale zekerheid in de wereld te realiseren? Kunnen we überhaupt iets doen en is het wel realistisch om – op een ogenblik dat onze sociale zekerheid ter discussie staat - een wereldwijde zekerheid te willen? Een sluitende en alles omvattende sociale zekerheid op wereldvlak is niet voor morgen. Maar stappen naar meer zekerheid zijn haalbaar en worden ook nu al gezet.

Onze partners en sociale bewegingen in het Zuiden bewijzen dat opbouw van zekerheid mogelijk is, ook in moeilijke omstandigheden. De inspanningen van de IAO en van onze overheid daarin tonen dat een systematische aanpak loont. Bovendien beseffen we maar al te goed dat de zekerheid die wij vandaag kennen, en die we nog dagelijks moeten bevechten, er gekomen is dankzij de inzet van de arbeidersbeweging in het verleden. Ook hier is de sociale zekerheid er niet op één dag gekomen.

Wereldsolidariteit voert campagne vanuit de overtuiging dat de initiatieven van onze partners sterker en uitgebreid kunnen worden.

We doen dat via steun aan partners in het Zuiden en via een politieke actie.

Sociale bewegingen in het Zuiden steunen

Concreet vertaalt zich dit o.m. in financiële steun door de verkoop van bloemzaad bij een grote groep mensen. Die financiële hulp is onontbeerlijk in de uitbouw van de bewegingen, het opzetten van acties, het van de grond krijgen van systemen van sociale zekerheid.

Een politieke actie naar onze Belgische overheid

We vragen aan onze overheid dat ze meer inspanningen zou doen om wereldwijde sociale zekerheid te realiseren.

We hebben drie vragen voor onze Belgische overheid:

1. **“Ondersteun mensen en organisaties in de derde wereld, die hun eigen solidariteit organiseren: door ziekenkassen op te richten; betaalbare geneesmiddelen aan te bieden en te zorgen voor een inkomen, ook in moeilijke omstandigheden.”**

We vragen dat de overheid de lopende initiatieven in die richting valideert en bestendigt en dit op alle terreinen: gezondheidszorg, pensioenen, werkloosheid en inkomenszekerheid, enz. Concreet willen we dat de inspanningen van België voor het STEP –programma van de IAO aanzienlijk verhoogd worden.

2. **“Neem meer initiatieven om voldoende sociale zekerheid voor iedereen overal ter wereld te realiseren. En breng dit ook op internationale vergaderingen.”**

We vragen de Belgische overheid dat ze “sociale zekerheid” als sleutel zou hanteren doorheen gans het beleid. M.a.w. in elk beleidsdomein zou het belang van sociale zekerheid moeten doorwegen en als criterium gehanteerd worden om dat beleid te beoordelen: in hoeverre zorgen maatregelen, acties, initiatieven van de overheid voor meer sociale zekerheid in de landen in het Zuiden.

Om dit te bereiken stellen we voor dat de minister van Ontwikkelingssamenwerking een **“transversale” verantwoordelijke voor “sociale zekerheid”** zou aanstellen. Met andere woorden een medewerker die erover waakt dat sociale zekerheid in de verschillende beleidsdomeinen voorop gesteld wordt.

Daarnaast vragen we dat onze overheid “wereldwijde sociale zekerheid” als een sleutelthema op de agenda plaatst van internationale bijeenkomsten. We dringen erop aan dat België internationaal ambassadeur zou zijn voor “sociale zekerheid”. Zo zou ons land initiatief kunnen nemen om de inhoud van de *poverty reduction strategy papers* (PRSP) te heroriënteren. Waar landen nu verplicht worden een strikt besparingsplan voor te leggen om leningen te krijgen zouden landen kunnen gestimuleerd worden tot initiatieven voor sociale zekerheid om de armoede duurzaam te bestrijden. Concreet vragen we dat bij het opstellen van de PRSP de sociale organisaties in de betrokken landen op volwaardige wijze betrokken worden en dat sociale en economische rechten als criterium worden opgenomen.

3. “Zorg ervoor dat ook in België iedereen toegang krijgt tot ons systeem van sociale zekerheid.”

België is een schoolvoorbeeld van sociale zekerheid en bescherming. Toch zijn er in ons land mensen die onvoldoende beschermd zijn en/of volledig door het sociale vangnet glijpen. Een belangrijke groep hierin vormen de **“mensen zonder papieren”**. Ze hebben om allerlei redenen geen verblijfsvergunning en werken noodgedwongen informeel. Hoewel ze in principe toegang hebben tot gezondheidszorg loopt dat in de praktijk vaak mis.

Wereldsolidariteit zal met haar actie de overheid vragen om de noodzakelijke toegang voor deze mensen te garanderen. Concreet schaaft Wereldsolidariteit zich achter een actie van een breed platform rondom het ‘Medisch steunpunt voor mensen zonder papieren’, waarin ook de CM actief deelneemt. Die actie behelst een vraag om de ziekteverzekering open te stellen voor minderjarigen zonder wettig verblijf.

Hoe voeren we concreet actie?

Als we onze eis voor een basis sociale zekerheid voor iedereen willen realiseren, dan hebben we een groot draagvlak nodig. Daarom voeren we actie om zoveel

mogelijk medestanders te krijgen om onze overheid onder druk te zetten.

Middelpunt van onze actie is **Mariam**, een meisje dat op 20 januari 2005 op de wereld komt in Burkina Faso als dochter van Aminata Lamizana, een marktkraamster. Aan de geboorte kwam geen dokter te pas, noch tijdens de zwangerschap, noch bij de geboorte, noch achteraf. Geld voor dokters is er immers niet en het aanbod van medische hulp voldoet niet wegens te duur.

Wereldsolidariteit grijpt de geboorte aan om de kwetsbaarheid van mensen in het Zuiden te benadrukken en vooral de grote nood aan sociale zekerheid. In de vorm van een geboortekaartje. Als cadeau - idee wordt voorgesteld een boodschap te sturen naar de minister van Ontwikkelingssamenwerking met een aantal eisen voor meer zekerheid voor haar mama en haar zelf.

De brief aan de minister wordt als petitie gebruikt. Daarop staan de eisen kort samengevat.

De actie wordt gelanceerd op 7 april 2005, de wereldgezondheidsdag.

Op 8 mei is er een grote nationale actie op Mano Mundo, het wereldmuziekfestival in Boom.

Al de ondertekende brieven aan de overheid worden verzameld en in juni aan de Belgische politieke verantwoordelijken overhandigd, samen met een politiek dossier met concrete voorstellen.